19

De'r Tŵr

Moel Famau, rhostir agored a thir amaethyddol

Pellter: 11.2km / 7 milltir

Amser: Tua 4 - 5 awr

Parcio a chychwyn: Maes parcio Bwlch Pen Barras

Cyf. Grid: SJ161605, Map OS Explorer 265

Graddfa: Egniol (ychydig o fannau serth i fyny ac i lawr)

Cyfleusterau: Y Llew Aur, Llangynhafal, ffôn: 01824 790451; Y Ceffyl Gwyn, Hendrerwydd, ffôn: 01824 790218

Moel Famau, open moor and rolling farmland

Distance: 11.2km / 7 miles

Time: Allow 4 - 5 hours

Parking and start: Bwlch Pen Barras car park

Grid ref: SJ161605, Explorer map 265

Grade: Strenuous (some steep ascent and descent)

Facilities: The Golden Lion, Llangynhafal, tel: 01824 790451; The White Horse, Hendrerwydd, tel: 01824 790218

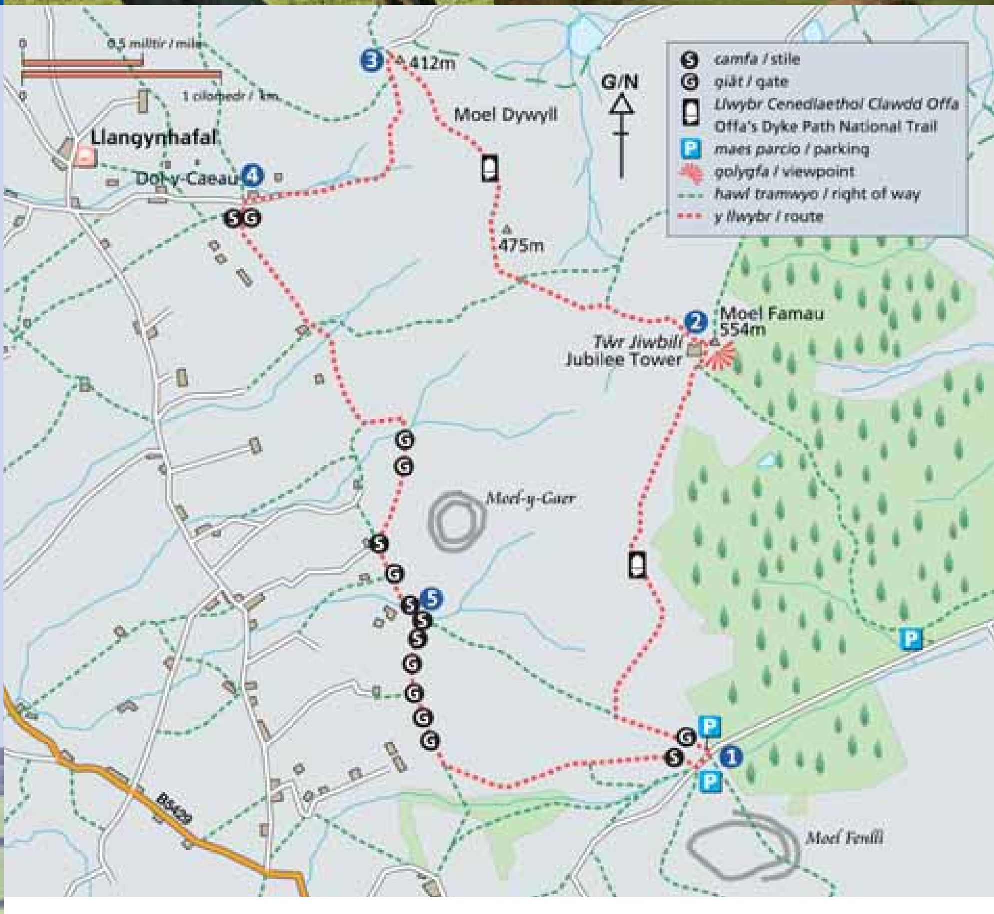

Y Daith Gerdded

1. O faes parcio Bwlch Pen Barras, ewch ar y llwybr y tu ôl i'r rhwystr metal yn y maes parcio, arwydd 'Tŵr y Jiwbilî'. Dilynwch lwybr Clawdd Offa (LlCO) ac arwyddion y mes gwyn i fyny'r llwybr llydan yr holl ffordd i Dŵr y Jiwbilî. (tua 2.4km /1.5 milltir).

2. Wrth y Tŵr, ewch ar y llwybr i'r chwith - arwydd 'Moel Arthur'- gan ddal ar LlCO. Wrth yr arwydd nesaf, ewch ymlaen ar y llwybr o'ch blaen, arwydd 'Moel Dywyll'. Dal ar y LlCO i'r giât fetel ar y llaw dde, arwydd 'Parc Gwledig Moel Famau'. Tua 2.4km / 1.5 o Dŵr y Jiwbilî.

3. Trowch i'r chwith i lawr y llwybr caregog, arwydd 'Llangynhafal'. Ar waelod y llwybr hwn, ewch drwy'r giât ac yn syth ymlaen.

4. Yn syth ar ôl 'Dol y Caeau' sydd ar y dde, trowch i'r chwith ac i'r llwybr arwyddedig. Cerddwch i fyny'r llwybr glaswellt a chroesi camfa i mewn i gae (sedd ar y chwith). Dilynwch y llwybr glaswellt - bydd ffens yn ymddangos ar y dde yn ddiweddarach - ac ewch yn syth ymlaen. Ar ôl rhyw 750m, gan anwybyddu holl arwyddion y llwybr beicio i fyny i'r chwith, ewch yn syth ymlaen a chadw'r ffens ar eich llaw dde. Croeswch y nant sydd mewn pant serth a pharhau ar hyd y llwybr gan gadw'r ffens/wal gerrig ar eich llaw dde. Wrth y tŷ to coch ar y llaw dde, dilynwch y llwybr lefel tua'r chwith ac ar i lawr yn raddol. Croeswch ddwy nant arall ac ewch drwy'r giât ac yna i fyny llwybr eithinog i dir mwy agored. Trowch i'r dde i ddilyn yr arwydd a cherdded ar hyd godre'r bryn nes cyrraedd y giât. Dilynwch yr arwyddion dros y cae nesaf ac yna disgyn tua'r hanner-dde i lawr y cae tuag at y tŷ mawr. Anwybyddwch y giât o'ch blaen a chroeswch y gamfa yn y gornel isaf. Ewch ymlaen gan ymuno â llwybr llydan a dal ymlaen gan groesi'r grid gwartheg sydd ychydig ymhellach. Dilynwch y llwybr sydd o'ch blaen wrth iddo droi o flaen y bwthyn. Croeswch y gamfa sydd wrth y giât ychydig y tu hwnt i'r tŷ.

5. Croeswch y bont sydd o'ch blaen, yna trowch i'r chwith ac i fyny'r bryn a dros y gamfa. Dilynwch y llwybr i'r dde ac ar i fyny tua'r ffens uwchben gan ddilyn yr arwydd. Tueddwch i'r dde a chadw'r ffens ar y chwith. Anwybyddwch y giât gyntaf ac ewch dros y gamfa yn y gornel.

AHNE Bryniau Clwyd
Clwydian Range AONB

South of the Tower

Dilynwch y llwybr sydd o'ch blaen gan ddilyn rhes yr eithin. Ewch drwy'r giât ac ymlaen rhwng ffens a rhes o goed. Ewch drwy giât arall ac anelwch am y tŷ gwyn o'ch blaen. Ewch drwy'r giât bren sydd o'ch blaen ('Parc Gwledig' wedi'i gerfio arni) Ewch drwy'r giât bren arall ('Parc Gwledig') ac ymlaen ar y llwybr llydan gyda wal gerrig ac yna ffens ar y llaw dde. Peidiwch â chroesi'r gamfa sydd ar y llaw dde, ond ewch ymlaen gan gadw'r ffens ar y dde. Anwybyddwch y camfeydd i Goed Ceunant, a daliwch i ddilyn y llwybr o'ch blaen o dan y gwifrau uwchben. Croeswch y gamfa sydd ar ben y llwybr glaswellt ac yna dilynwch y llwybr caregog ac i'r ffordd. Trowch i'r chwith a dilyn y ffordd yn ôl i'r maes parcio.

The Walk

1. From Bwlch Pen Barras take the path behind the metal barrier at the car park edge, signed Jubilee Tower, following Offa's Dyke Path (ODP), marked with white acorns. Follow ODP up the broad track all the way to the Jubilee Tower (about 2.4km /1.5 miles).

2. At the tower take the path to the left, signed Moel Arthur, still following ODP. At the next fingerpost continue on the path ahead, signed Moel Dywyll. Continue to follow ODP (passing cairns at Moel Dywyll) to a metal gate on the right and a Moel Famau Country Park sign, about 2.4km / 1.5 miles from the Tower.

3. Turn left down a stony track, signed 'Llangynhafal'. At the bottom of this track go through a gate and continue ahead.

4. Just past 'Dol y Caeau' on the right, turn left onto the signed footpath. Walk up the grassy track and cross a stile into a field (seat on left). Follow grassy track, later fenced on the right, straight ahead. After 750m ignore all 'bike' waymarkers upwards left, but continue ahead, with fence on the right. Cross the stream in a deep hollow and continue along path with the fence/stone wall on the right. After the red-roofed house on the right, follow level path left. Cross two other streams. Go through gate and ahead up the gorse-lined path to open terrain. Follow the waymarker right and walk around the foot of the hill to a gate. Follow the waymarkers across the next field. At a waymark post, turn half -right down a field towards a large house. Ignore gate, and cross stile in bottom corner of the field just beyond the house. Go ahead to join a track and continue, crossing a cattle grid a little further on. Follow the track ahead as it winds its way in front of a cottage. Cross the stile next to the gate just beyond the cottage.

5. Cross the footbridge. Turn left and continue up the bank to cross a stile. Go to right uphill towards a fence. Bear right, keep fence on left, following waymarkers. Ignoring 1st gate, cross stile in the corner and continue on path ahead, following line of gorse bushes. Go through gate and continue on track between a fence and row of trees. Go through another gate. Ignore track that crosses path, and keeping straight ahead towards a white house. Above the house, go through the wooden gate ahead (engraved 'Moel Famau Country Park'). Go through 2nd wooden gate (engraved) and continue on track ahead with a stonewall and, later, a fence on right. Ignore the stile on the right and continue ahead, keeping the fence on the right. Ignore stiles right into 'Coed Ceunant' and continue on the path ahead with wires overhead. Cross the stile at the top of the grassy track and follow stony track ahead to the road. Turn left. Follow the road back to the car park.

Y Rugiar Ddu

Mae'r rhostir a'r goedwig gyfagos yn gynefin i'r rugiar ddu, aderyn a fu yn agos at ddifodiant yng Nghymru ers nifer o flynyddoedd, ond mae'r niferoedd yn cynyddu erbyn hyn. Rhaid i rugiar ddu gael amrywiaeth o gynefinoedd; y goedwig yn lloches, y mannau agored i ymgynnull ac i'r ceiliogod arddangos, y grug a'r llus am fwyd drwy'r flwyddyn, a'r fawnog am bryfed i'w cywion ifanc. Er mwyn gwella'r cynefin i'r rugiar ac i adar eraill y rhostir bydd lleiniau o rug a llus yn cael eu torri neu eu llosgi'n rheolaidd gan hybu tyfiant newydd. Crëwyd mannau corslyd hefyd.

Black grouse

The moorland and adjoining forest edge are home to the rare black grouse that has been on the verge of extinction in Wales for many years although numbers are now increasing. Black grouse need a mosaic of habitats - woodland for shelter, open areas for lekking (the male's extraordinary courtship display), heather and bilberry for year round food and boggy areas to give a rich supply of insects for the young chicks. To improve the habitat for grouse and other moorland birds strips of heather are being regularly cut or burnt to encourage fresh growth. Some boggy areas have also been created.

Tŵr y Jiwbilî

Yn wreiddiol, tŵr yn null yr Aifft oedd Tŵr y Jiwbilî a adeiladwyd yn 1810 ar ben Moel Famau i goffau Jiwbilî Aur y brenin Siôr III. Cerddodd miloedd o bobl i'r copa am y ddefod sefydlu. Ond byr fu hanes y Brenin a'r Tŵr. O fewn y flwyddyn gorchfygwyd y Brenin gan wallgofrwydd a daeth ei fab yn Ddirprwy. Parhaodd y tŵr ychydig hirach tan i wyntoedd cryfion ei ddymchwel yntau ymhen 52 o flynyddoedd.

Jubilee Tower
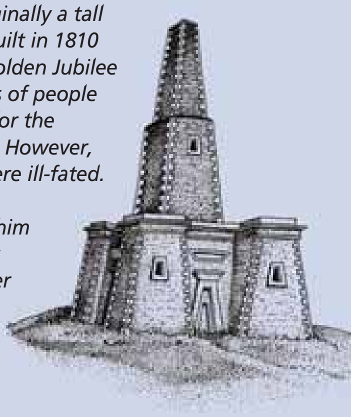
The castle-like ruin on the summit of Moel Famau was originally a tall Egyptian-style obelisk built in 1810 to commemorate the Golden Jubilee of George III. Thousands of people trekked to the summit for the inauguration ceremony. However, both king and tower were ill-fated. Within a year the king's madness overwhelmed him and his son took over as Prince Regent. The tower survived longer but blew down in gales 52 years later.